

genealoška zbirka, Grimbschitz (Lazarini). – 6. SBL II., str.261 (Grimbschitz Jurij Adam). – 7. NŠALj, Matice, Sv. Nikolaj - Ljubljana, Mrliške knjige II., 1658-1735, str.105 (naknadna paginacija) (MK Ljubljana II.). – 8.L. Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Görz 1905, str.365 (Schiviz). – 9. J.L. Schönleben, Genealogica, rkp., AS, I/42 r, Grimbschitz, str.228-229 (Schönleben). – 10. J.G. Lukančič (Lukantschitsch), Crainerisch Stammbuch II., rkp., AS, I/44 r (Lukančič). – 11. AS, Genealoške tabele, Lit. G - Grimbschitz. – 12. Lazarini, Grimbschitz. – 13. Schiviz, str.179. – 14. Dolničar, str.100. – 15. Enciklopedija likovnih umjetnosti III., Zagreb 1964, str. 402. – 16. Steska 1, str.152. – 17. V. Steska, Academia Operosorum, IMK 1900, str.79 (Steska 2). – 18. Steska 2, str.47-54. – 19. H. Bren, Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov, Carniola 1919, str.214 (Bren). – 20. Dolničar, str.100; V. Steska, Slike v ljubljanskih cerkvah okoli leta 1715, IMK 1902, str.53 (Steska 3). – 21. Dolničar, str.100; Steska 1, str.151-152; Steska 3, str.53. – 22. Steska 2, str.39. – 23. J.R. Coraduzzi, Akademske čebele ljubljanskih operozov, 1701, prev. P. Simoniti 1988 (opomba istega na str.79). – 24. Steska 1, str.152. – 25. M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. - 1747, I. del: Cerkevne zadeve Lit. A - F, Ljubljana 1985, str.222, 244 (Smole 1). – 26. M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. - 1747, II. del: Cerkevne zadeve Lit. G, Ljubljana 1988, str. 174 (Smole 2). – 27. NŠALj, Matice,

Bled, Mrliške knjige I., 1707-1731 (ni paginirana) (MK Bled I.). – 28. AS, Zapuščinski inventar Marije Suzane roj. Semenitsch por. Grimbschitz, dat. 1763 13/5 in 1763 5/6, fasc. XIX., št.129, Lit. G (ZI MSS). – 29. F. Gornik, Bled v fevdalni dobi, Bled 1967, str. 151 (Gornik 1). – 30. AS, Graščinski arhivi III., Bled, Reg. str.41, Justitialia, fasc.28. – 31. Schiviz, str.366. – 32. E. Goller, Die Herrschaft Veldes 1641 bis 1803, rkp., doktorska disertacija, Univerza v Innsbrucku 1984, str.180 (Goller). – 33. NŠALj, Matice, Bled, Mrliške knjige II., 1731-1769 (ni paginirana) (MK Bled II.). – 34. AS, Zapuščinski inventar Ane Krescencije roj. Reifing, vdove baronice Winterhoffen, por. Grimbschitz, dat. 1706 18/8, fasc.XVIII., št.61, Lit. G (ZI AKR). – 35. ZI MSS v AS. – 36. AS, Zbirka oporok No. III., Num.57, Lit. G. Grimbschitz Georgius Adamus (O JAG). – 37. Goller, str.222. – 38. AS, Zapuščinski inventar Jurija Andreja Grimšica, dat. 1791 16/11 in 1792 21/11, fasc.XX., št.175, Lit. G (ZI JAG). – 39. AS, Zapuščinski inventar grofa Janeza Karla Thurn-Valsassina, dat. 1683, fasc. XLVI., št.18, Lit. T (ZI JKT). – 40. AS, Zapuščinski inventar grofa Janeza Herberta Kacijanarja, dat. 1681, fasc.XXVI., št.17, Lit. K (ZI JHK). – 41. Steska 2, str.88. – 42. Steska 2, str.79; Steska 1, str.135. – 43. Lazarini v ZAL. – 44. Bren, str. 213 (za prevode oz. pojasnila se zahvaljujem prof. dr. Bredi Čop). – 45. P.v. Radics, Die Freiherren von Grimschitz, Wien 1871, str.34.35 (Radics). – 46. Steska 3, str.53.

ROMANJE K JEZERSKI MATERI BOŽJI

DARKO KNEZ

Kratek zgodovinski pregled

Marsikatera slovenska božja pot izvira iz poganskih časov, ko so se naši predniki zbirali na svetih krajih, kot so gore, gozdovi, izviri studencev in rek, kjer so častili svoje bogove in jih obdarovali. Krščanstvo je marsikatero pogansko svetišče odstranilo in na njegovo mesto postavilo svoje. Tak primer je tudi blejski otok, kjer so po izročilu imeli oltar ali tempelj že stari Slovani. Posvečen je bil boginji Živi.¹

Stara pravljica pripoveduje, da je v tem času

na otoku sredi jezera stal tempelj malika Radegasta, "indiškiga Višnuta", boga podnebnja in vode. Pravljica pravi, da so se že davno umaknile te neverske spake in da so se njihovi ostanki v globokem jezeru utopili, na tem mestu pa so postavili sedež prečisti Devici, neomadeževani Kraljici Mariji. O tem nekaj pove listina iz leta 1485, s katero je papež Inocenc VIII. potrdil posest blejske gosposčine briksenskim škofom, ki pravi, da so kmalu po tistem, ko je cesar Henrik II. v letu 1004 podelil škofu Albuinu blejsko gosposčino tako, da sta po njegovi smrti šla dva dela dohodkov briksenškim škofom, en



Na božjepotni podobici Jezerske matere na Bledu iz 19. stoletja vidimo otoško cerkev z ostalimi poslopji ter plitvice, ki prevažajo romarje na otok, nad cerkvijo pa je zaščitnica Kraljica Marija z Jezuščkom

del pa korarjem briksenske cerkve. Ti korarji in drugi verniki so na otoku pod blejskim gradom sezidali kapelico v čast Mariji, ki je bila v lasti briksenskega škofa. Ta je tu tudi postavljajl mašnika. Na prošnjo korarjev pa je imenovani papež kapelico z vsemi pravicami in drugimi lastninami s korarskim posestvom zedinil in združil.²

Pobožna legenda pa nastanek otoka opisuje takole:³ Kjer sedaj valovi jezero, se je nekda j razprostiral sočen pašnik. Sredi se je dvigal grič z Marijino kapelico. Ker nista bila ograjena niti pašnik niti kapelica, so mogle ovce v kapelico, kjer so onečedile celo oltar. Brezbrižni prebivalci si zaradi večkratnega takega oskrunjenja kapelice niso delali nobenih skrbi, čeprav so večkrat slišali

opomin:

"Ogradite pašnik, če ne, bom kapelico sama ogradila."

In res je Marija sama priskrbela kapelici ograjo, ker se prebivalci niso zmenili za njene opomine. Ko so se nekega jutra zbudili, so s strahom v srcu zagledali ves pašnik pod vodo, iz vode pa se je dvigal vrh hribočka s kapelico.

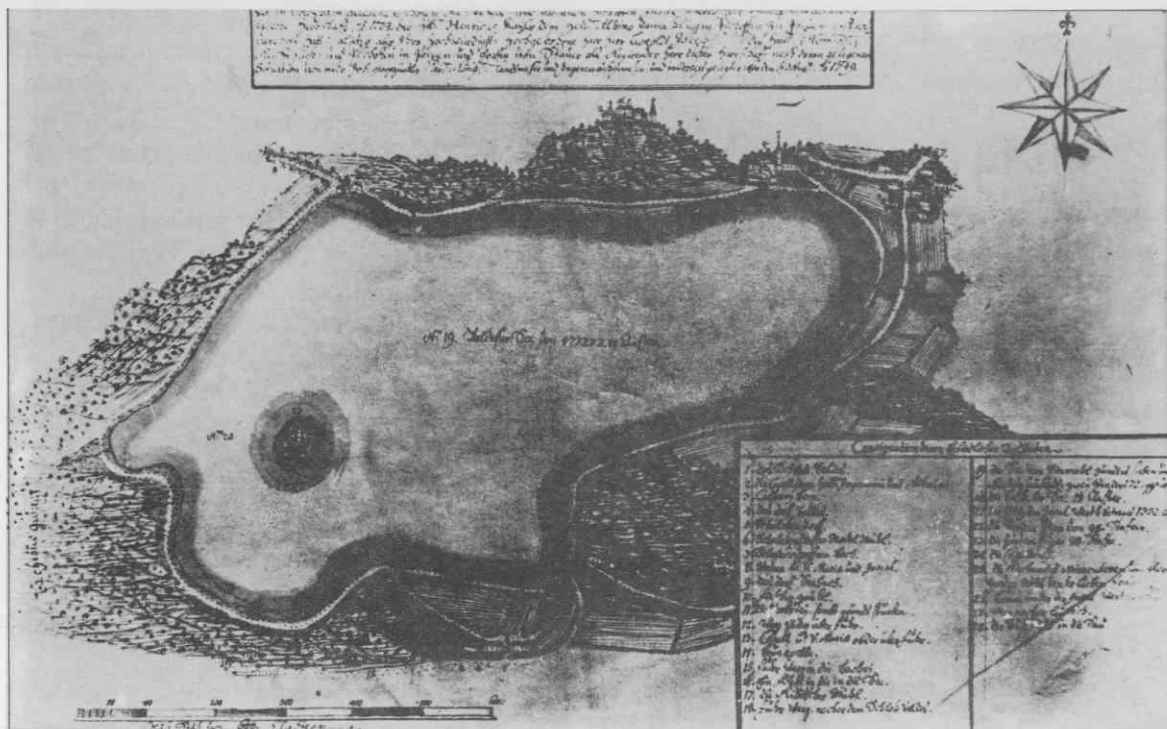
Prvi po imenu znani blejski prošt je bil Henrik, podpisan med pričami v ustanovnem pismu velesovskega samostana leta 1238. Večja cerkev je bila postavljena kasneje in Žiga Lamberg, prvi ljubljanski škof, jo je leta 1465 tudi posvetil. To je pomenilo, da je višja duhovna pravica za to cerkev prešla na ljubljansko škofijo; dotlej je bila oglejska.⁴

Leta 1803 je bila škofovska posest podržavljena in kot taka je bila v letih 1809-1813 v Napoleonovih rokah. Po obnovi avstrijske oblasti je bila kmalu vrnjena briksenskim škofom. Sredi 19. stoletja je Briksen to svojo posest prodal.

Otoška cerkev in njena posest

Na otoku stoji v baročni predelavi prvotno gotška Marijina cerkev, ki ji je 15. decembra 1465 posvetil oltar ljubljanski škof Lamberg.⁵ Pred cerkvijo je stala do leta 1685 prostorna, vendar nizka lopa, tega leta pa je knežškofijski vizitator ukazal, naj se v lopi dvigne pod in naredijo okna, da bo ljudstvo moglo videti v cerkev, zato naj se notranji kor podre in postavi nad lopo.⁶

Leta 1650 so napravili 99 stopnic do pristana. Na stenah cerkve so ostanki fresk iz 15. stoletja, v zakristiji pa je zbirka cerkvenih dragocenosti. Cerkev je imela dragoceno cerkveno opravo, celo po vseh petih oltarjih je bilo okrasje deloma srebrno.⁷ Pod njo in na njeni severovzhodni strani so odkrili staroslovanske grobove in temelje štirih starejših cerkva. Najstarejša sega v zgodnji romanski čas. Cerkev je bila prenovljena 1865⁸ in meri brez lope po dolžini 21 m 25 cm, v ladji je široka 9 m, čez kapelo 15 m, lopa pa meri 4 m 10 cm. Pred cerkvijo stoji mogočen zvonik, ki je visok 52 m in je ločen od cerkve, v njem so trije zvonovi. V stolpiču nad cerkveno ladjo visi zvon, ki mu pravijo zvon želja, ki ga pozna vsak romar, saj ga skoraj ni obiskovalca, ki ne bi nanj pozvonil. Vlil ga je leta 1543



Blejsko jezero z vasmí, perorisba iz leta 1749, hrani briksenski škofijski arhiv

zvonar Franciscus Patavinus iz Padove (napis na njem), o njem pa krožijo razne pripovedke, na primer tale:

Na blejskem gradu je živela mlada vdova, ki je zelo žalovala za svojim možem, ki so ga ubili razbojniki in njegovo truplo vrgli v jezero. Zbrala je vse svoje zlato in srebro in druge dragocene kovine ter dala uliti zvonček za kapelico na otoku. Rekla je, da daruje zvon Materi božji "v jezero". Ko pa so zvonček prepeljavali na otok, je hud vihar prevrnil ladjico, brodarji in zvonček pa so se potopili. Zvonček se še sedaj ob mirnih jasnih nočeh oglašá iz jezerskih globin. Mlada vdova je bila tedaj še bolj žalostna. Odšla je v Rim, kjer je stopila v samostan. Vse premoženje je dala za zidanje nove jezerske cerkve. Po njeni smrti je poslal papež (Klemen VII. ali Pavel III.) za jezersko cerkev drug zvonček. Kdor z njim pozvoni in tako počasti blaženo Devico, se mu izpolni želja, ki jo ima, ko pozvanja.⁹

Ni izključeno, da je ta legenda nastala na podlagi nekih resničnih dogodkov, saj je v času, ko je bil zvonček ulit, na gradu res živela gospa Poliksena, vdova po grajskem zakupniku grofu Hartmannu von Kreigu. Ta je prav lahko v spomin na svojega umrlega moža dala napraviti majhen zvonik in zvonček. Ker

pa je bil zvonček ulit v Italiji, ni čudno, da so ljudje to dejstvo povezali s papežem.¹⁰

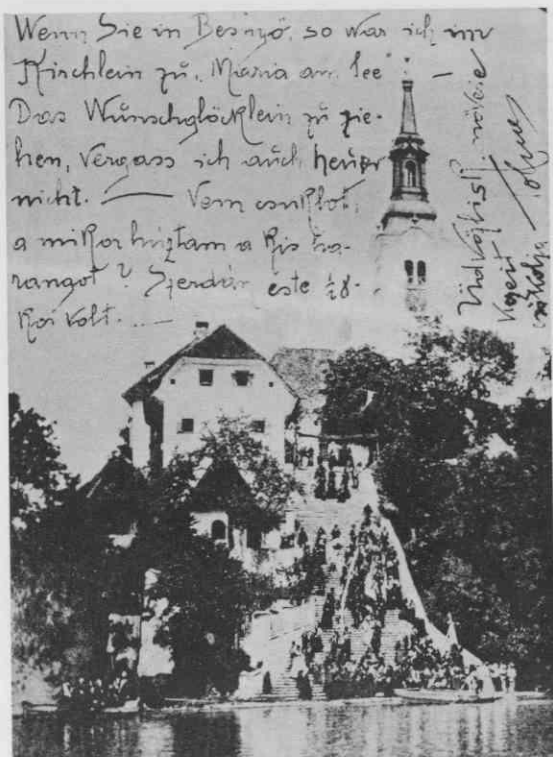
Od zgodnje spomladi do pozne jeseni so prihajali na otok pobožni romarji in izletniki. Nihče pa ni obiskal otoka, ne da bi bil pozvonil. Tako je zvonček vsak dan prosil, včasih skoraj brez prestanka.¹¹

Zvon želja je bil znan daleč naokrog, saj so romarji zvonili z namenom, da se jim izpolni ena želja ali ena prošnja, to prošnjo pa je spremljal glas zvona pred prestol milostne Kraljice. Tako imamo v župnijskem arhivu ohranjena pisma celo iz tujine, v katerih se romarji otoški Mariji zahvaljujejo za milosti, ki so jih prejeli, ko so jo med zvonjenjem prosili za pomoč.

Leta 1890 je udarila v zvon želja strela in mu odbila spodnji del kembeljna, tako da je ob padcu zadel in omamil cerkovnika, ki je mislil zvoniti hudi uri. Od takrat zvon nima več čistega odmeva, saj ima 22 cm dolgo razpoko. Zamenjati ga pa ni bilo primerno, ker je njegov glas pri ljudeh bil preveč udomačen.¹²

V obdobju cesarja Jožefa II.¹³ in v času Ilirskih provinc¹⁴ je otoška cerkev srečno prestala velike nevarnosti, ki so ji grozile.

V času Jožefa II. je bilo odločeno, naj



Romarji na Petschacherjevih stopnicah, preslikana stara razglednica iz začetka 20. stoletja, hrani jo blejski župnijski arhiv

porušijo vse cerkve, ki ne služijo v dušnopastirske namene. Takrat je bila tudi otoška cerkev določena za rušitev. Med leti 1782-1785 je bila že zaprta¹⁵ in so le čakali zapovedi, da jo podrejo. Za njeno rešitev se je boril takratni grajski glavar Ignacij Novak. Trdil je, da je cerkev last graščine, ki zanjo tudi skrbi. Da bi dokazal, da ni odvisna od miloščine romarjev, je dal odstraniti iz nje vse nabiralnike.¹⁶ Da bi dokazal njen veliki pomen za javnost, je pospeševal šolstvo na njene stroške. Sicer pa je otoška cerkev skoraj petsto let vzdrževala ljudsko šolo na Bledu.¹⁷

Novak si je tudi prizadeval, da bi postala otoška cerkev lokalna cerkev za vasi Mlino, Selo in Kupljenik. Bil je pripravljen urediti most do otoka, da bi tako olajšal dostop k cerkvi, ali pa jezero izsušiti. Predlagal je, tudi da bi imeli v slabem vremenu službo božjo kar pri kapelici, ki je stala ob cesti na Mlinem. Tudi briksenska škofija je privolila, da se otoška cerkev uporabi za lokalno, vendar pod pogojem, da ostane še naprej lastniška cerkev briksenske škofije, kot je bilo določeno v prijateljskem sporazumu leta 1688.¹⁸

Vendar pa je ljubljanska škofija ta predlog

zavrnila zaradi neprimerne lege cerkve, h kateri bi bil zaradi strmine dostop težaven, čeprav bi jezero izsušili, posebno v zimskem času, ko bi pot poledenela. Ob slabem vremenu pa služba božja ne bi bila primerna pri kapelici na Mlinem, ker v njej ne bi bil zavarovan niti duhovnik, kaj šele verniki, ki bi bili tam pri maši.¹⁹ Toda Novaku je uspelo kljub vsem težavam rešiti cerkev.

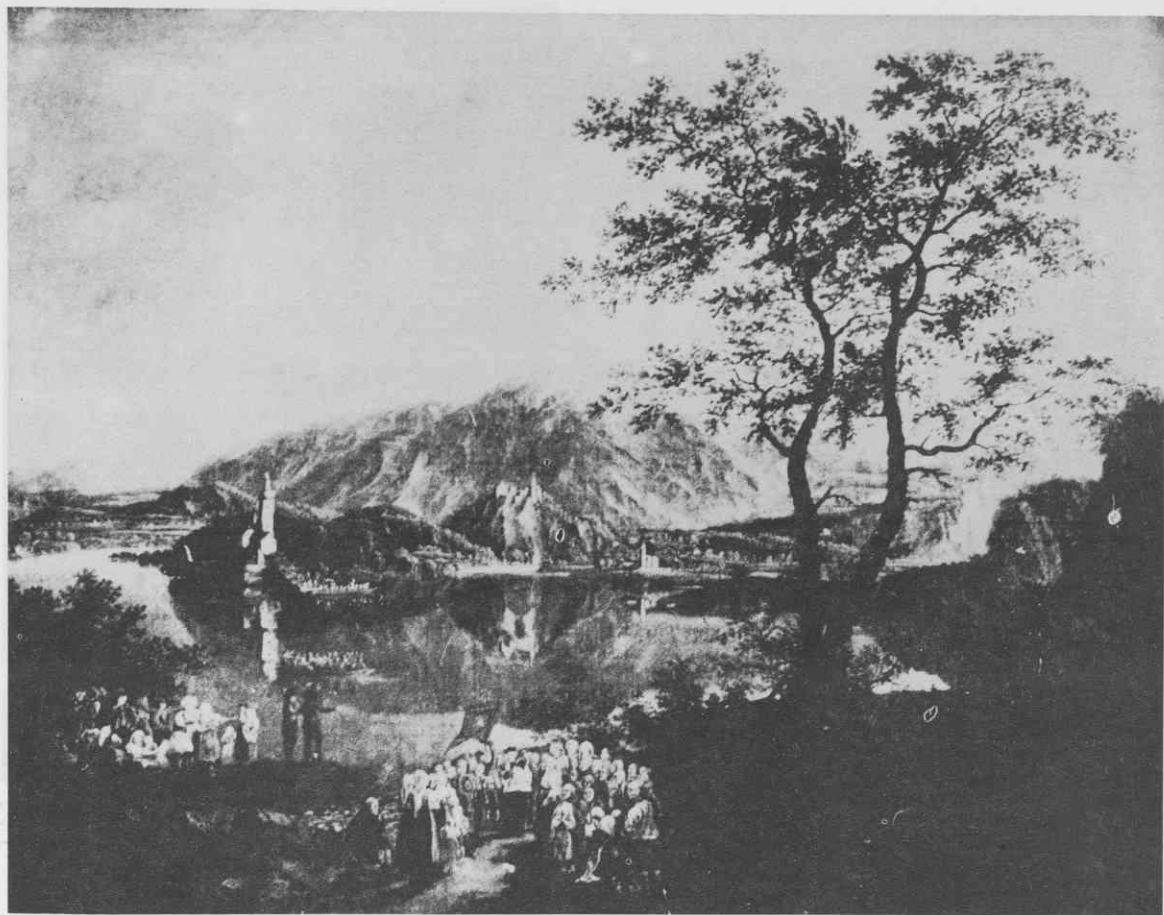
Med francosko okupacijo se je Novak zopet zavzel za ohranitev otoške cerkvice.

Cerkev je bila že od leta 1803 zaradi sekularizacije in podržavljenja briksenskih škofijskih posestev državna last. Ko so prišli Francozi, je prišla obenem z graščino v last francoske države. S prevzemnima protokolo- ma z dne 22. in 23. decembra 1803 so prevzeli Francozi otoško cerkev in premoženje otoške proštije v last cesarja Francozov in kralja Italije - Napoleona.²⁰

Aprila 1813 je izdala francoska oblast odlok, da se razproda na javni dražbi vsa cerkvena oprema in dragocenosti. Novak je bil takrat francoski župan občine Zagorice. Blejci so se razprodaji upirali, vendar je slabo kazalo. A Novak je le pregovoril Francoze, da so popustili.²¹ Tudi trgovca iz Mlinega, Jakob Klinar in Jakob Kokalj sta kot izbrana predstavnika kmetov 19. marca 1813 v Zagoricah napisala prošnjo francoski vladi (pismo sta poslala po županu Novaku), da naj bi ostalo Bogu in Mariji, kar so darovali pobožni kristjani. Napisala sta, kakšna žalost je prevzela ljudstvo, ker mu namerava vlada oropati Mater božjo. Poudarjala sta, da je jezerska cerkev božja pot in da ljudstvo živi večinoma od romarjev, ki v velikem številu prihajajo častit jezersko Pomočnico. Če bi cerkvi vzeli zaklade, se ne bi nihče več upal priti opravljat svoje molitve. Zato prosita v imenu vseh Blejcev, naj se počaka s prodajo dragocenosti in naj se poskuša s prosilci "izlepa pogoditi". Izjavila sta celo, da je ljudstvo pripravljeno v skrajni sili na lastne stroške odkupiti cerkveno premoženje, da le ostane Bogu, kar je božjega.²²

Cerkev je imela tudi zakladnico zahvalnih darov romarjev. Ker pa je na blejski otok večinoma romalo preprosto ljudstvo, so bili darovi brez kake posebno velike materialne vrednosti.

Iz popisa inventarja iz leta 1803 vidimo vsebino zakladnice, ki je v glavnem obsegala



Slika prikazuje tri skupine romarjev, ki so priromali k Mariji na blejski otok: ena skupina - procesija čaka, da jih prepeljejo na otok, druga je v čolnu sredi jezera, tretja pa izstopa iz čolna na otok, Anton Heine, olje platno, sreda 19. stoletja, last HTP Bled

nekaj zlatih prstanov, srebrnih in deloma pozlačenih src, v srebru izdelanih rok ali nog, navadnih steklenih, pa tudi kristalnih src v srebrnih in deloma pozlačenih okvirih, nekaj svilenih, z zlatimi nitkami prepletenih oblek za kipa Marije in Jezusa na glavnem oltarju, srebrnih in pozlačenih medaljic in podobnih zahvalnih darov za uslišanja. Pa tudi v cerkvi in v ladji je bilo nekaj dragocenosti.²³ Za enega najdragocenejših predmetov je veljal srebrn in pozlačen križ z grbom kranjske dežele in letnico 1584, ki ga je leta 1895 dekan Razboršek prodal Deželnemu muzeju v Ljubljani (današnji Narodni muzej) za 25 goldinarjev.²⁴

Proštija je ob cerkvi najstarejša zgradba na otoku. Prvotno je bila najbrž namenjena kot prostorno bivališče blejskih proštov. Na pročelju je še vedno grb briksenskih škofov, potem pa je vedno bolj postajala gostišče za prenočevanje romarjev.

Tik za cerkvijo stoji enonadstropna hiša-

Puščavica. Pred letom 1636 se je naselil na otoku duhovnik-puščavnik Mihael Adolf Waidmann. Bodisi Mihael Adolf sam ob svojem prihodu na otok ali pa njegov brat Krištof Karl Waidmann, ki je postal leta 1642 grajski glavar na blejskem gradu, je dal napraviti na severni strani cerkve leseno kolibo, da bi v njej stanoval v samoti kot puščavnik. Za Mihaelom Adolfom so v tej hišici stanovali tudi drugi puščavniki-duhovniki. Hišo so kasneje pozidali. V 1. polovici 19. stoletja pa so hišo pripravili za prenočevanje romarjev.²⁵

Hiša na vrhu južnih stopnic je mežnarija. Sezidana je bila med 1685 in 1721 z namenom, da se tukaj pripravi stanovanje za cerkovnika, ki je prej stanoval v hiši poleg cerkve. Ta hiša naj bi bila samo za romarje in za drugega kaplana.²⁶

Velike južne stopnice je dal na svoje stroške napraviti grajski oskrbnik in zakupnik proštij-skega imetja Maks Petschacher leta 1655. Vseh stopnic je 99. Ob njih je sezidana kapeli-



Slika J.Hilscherja iz leta 1847, ki prikazuje Bled in otok s poslopji, visi na blejskem gradu

ca Matere božje. Severne stopnice, ob katerih so bile priklenjene cerkvene ladjice, in zid ob njih, je uredil leta 1852 zidarski mojster Simon Bezjak z Bohinjske Bele.²⁷

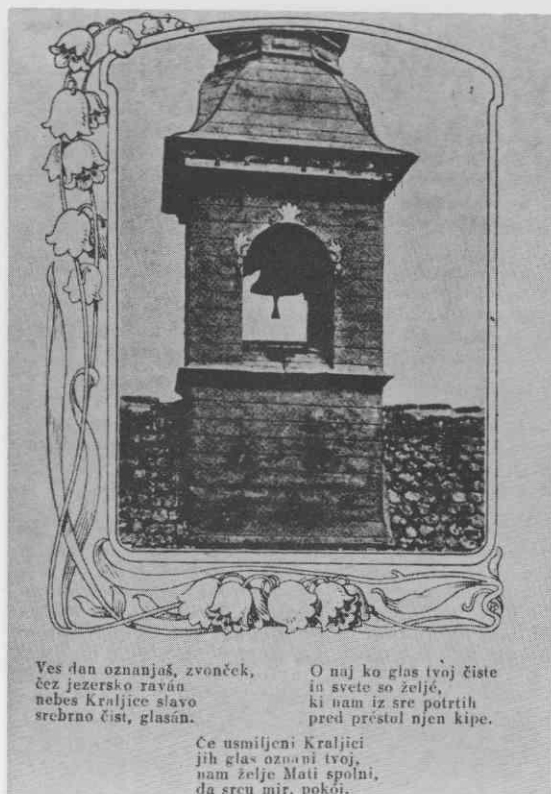
Poleg rustikalnih zemljišč, ki so vsa odpadla z zemljiško odvezo leta 1848, je imela cerkev še dominikalna zemljišča. Rustikalna zemljišča so pripadla kmetom, tista dominikalna zemljišča, ki so jih obdelovali v lastni režiji, pa so bila pridružena grajski dominikalni zemlji.²⁸ Kljub temu so bili darovi vernikov za cerkev važnejši vir dohodkov kot zemljiška posest. Cerkev je dajala posojila kmetom po vseh vaseh na Blejskem, toda kmetje so ta posojila težko vračali, še težje pa so vračali obresti. Te obresti sta pri dolžnikih izterjevala dva ključarja, ki sta za nagrado uživala dva rovt.²⁹

Z denarjem, ki ga je pridobila otoška cerkev, je cela stoletja vzdrževala blejsko šolo, leta 1804 je prispevala 400 goldinarjev za šolo v Radovljici, leta 1842 je sezidala novo blejsko šolo, blejske učitelje pa plačevala do leta 1873. Leta 1872 je prispevala 15.000 gld za novo župnišče, na njene stroške je bila urejena cesta mimo Ravnika k cerkvi, plačala je vse izdatke za novo pokopališče in za ureditev ceste k pokopališču...³⁰

Leta 1842 je pripadla otoška cerkev ljubljanski škofiji, grajskim oskrbnikom, ki so do takrat pri gospodarstvu s cerkvenim premoženjem imeli glavno besedo, pa so ostale samo patronatske pravice.³¹

Božjo službo so dolga leta opravljali pri otoški cerkvi posebni otoški kaplani pod jurisdikcijo briksenskih škofov. Ko so briksenski leta 1803 Bled izgubili, je zapovedal gorjanski dekan Krivic otoškima kaplanoma Antonu Muleju in Jožefu Justinu, da morata biti glede bogoslužja pokorna blejskemu župniku.³² Po smrti kaplana Muleja leta 1835 je ordinariat 10. marca 1836 naročil blejskemu župniku, naj še naprej opravlja vse slovesnosti, kot so bile v navadi. Na odlok je župnik vpisal naslednja redna opravila pri otoški cerkvi:³³

- na velikonočni ponedeljek ob 10. uri maša z blagoslovom in pridigo
- na 6. nedeljo po veliki noči otvoritev romarskega časa z litanijami, blagoslovom in pridigo ob 6. uri zvečer
- v ponedeljek, torek in petek pred binkoštni ob 4. uri zjutraj maša z blagoslovom
- na vigilijo praznika Marijinega rojstva ob 6. uri zvečer litanije z blagoslovom
- na praznik Marijinega rojstva 8. septembra (Mali Šmaren) ob 6. in ob 10. uri maša z



Fotografija razglednice iz začetka 20. stoletja z zvončkom želja

blagoslovom in pridigo

- na praznik sv. Ane, sv. Mihaela in sv. Blaža ob 10. uri maša z blagoslovom.

Za ta opravila je dobival župnik 24 goldinarjev na leto. Prošnjo župnika Hafnerja leta 1843 škofiji za zvišanje nagrade so zavrnil, oziroma so mu zmanjšali nagrado na 3 goldinarje na leto. Poslej je opravljal te pobožnosti novonastavljeni kaplan, župnik pa je opravljal samo še slovesnosti na praznika Marijinega rojstva in sv. Mihaela, s tem so tudi poudarili oblast župnijske cerkve nad otoško. Leta 1862 je prenehalo obstajati mesto otoškega kaplana, tako da so spet vsa opravila prešla pod župnijsko duhovščino.³⁴

Kot pomočnika sta pri otoški cerki sodelovala organist in cerkovnik. Celo 19. stoletje je opravljala cerkovniško službo družina Mandelc iz Mlinega. Leta 1853 so prosili župnik Peharc in oba otoška ključarja škofijo, da bi odstavili starega cerkovnika Antona Mandelca. Zaradi pohlepnosti se je neprestano prepiral s čolnarji, kar je zelo slabo vplivalo na romarje.

Romarski cerkvi na blejskem otoku in na Šmarni gori, kakor tudi še sv. Jošt, Ljubno in Velesovo, so obiskovali romarji, ki so ubrali

pot po Kranjskem na Višarsko goro, tako da je romanje trajalo tudi po več tednov. To je bilo razširjeno predvsem v 17. in 18., a tudi v 19. stoletju.

Jezerska Mati božja

Do otoka so se romarji prevažali z nizkimi čolni "plitvicami", v katerih so veslali čolnarji stoje. Pozimi pa se voda v jezeru tako ohladi, da jo prekrije debela skorja ledu, po katerem je moč varno hoditi po jezeru.

Ohranila se je ljudska pesem, ki poje o "potopu pri Mariji Devici na jezeru", s čimer je mišljeno Blejsko jezero.³⁵

Stoji, stoji kranjska gora,
ni še gora, še je hrib:
Bog nam daj ondukaj prit,
ker je Marija z Jezusam
in ljubim svetim Jožefam!

Tam je bilo enkrat tako,
da je bilo sedem terov, sedem zvonov,
še je zvonil tako lepo,
da se je tožil romarjem domu,
da so začel ples, gojenje,
da se Mariji za zlo zdi.

Marija pravi, govori:
"O Jezus, moj ljubi sin,
ozri se doli iz nebes,
pošlji romarjem en velik tres!"
Jezus se je ozerl z nebes,
poslal jim je en velik tres,
da so se vsi potoneli.

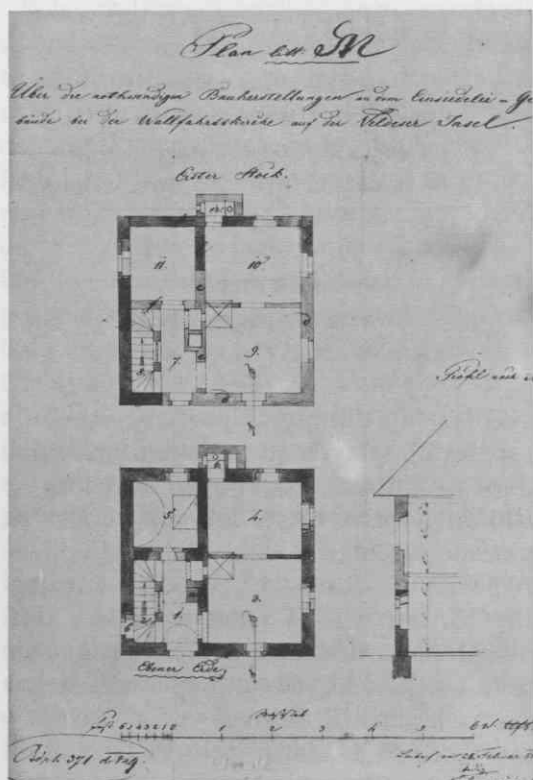
Vsi so bili zveličani
dva sta bila pogubljena,
ktera sta začela ples in gojenje.

Škofje in duhovščina so romanja pospeševali, tako da so romarjem naklanjali duhovnih milosti. Podeljevali so odpustke (100 dni) vsem, ki so obiskali cerkev na določene praznike in darovali zaobljubljene prispevke. Te odpustke je podelil kardinal Filip 18. marca 1475 vsem vernikom, ki bi obiskali cerkev Matere božje na Blejskem jezeru (enake odpustke je dobila tudi cerkev na Šmarni gori).³⁶ Sicer pa je bilo razširjeno verovanje, da je Marija zelo veliko dobrot



Sadmanova litografija po Goldensteinu iz leta 1849 lepo prikazuje otok s stavbami na njem, plitvico na jezeru in okolico jezera, Narodni muzej v Ljubljani

Tloris Puščave na blejskem otoku iz leta 1849, hrani nadškofijski arhiv



tukaj delila in jih še deli, kajti slovensko ljudstvo ne bi s tako vnemo romalo na blejski otok in se Mariji jezerski ne priporočalo s takim zaupanjem in s toliko gorečnostjo, če njihove prošnje ne bi bile uslišane.³⁷ Nekaj takih nenavadnih dogodkov bom omenil.³⁸ Leta 1747 je neka gluha gospa iz Celovca prosila jezersko Marijo za vrnitev sluha, nato si je vsak večer pred spanjem položila ob sebi podobo jezerske Matere božje - nekega jutra zdrava vstane. V Želečah je neki deček zažgal hišo, vse je pogorelo, le podoba Marije z jezera je ostala nepoškodovana. Leta 1748 pa je neka vdova iz Karlovca, ki je že tri mesece ležala bolna, obljubila, da obišče jezersko Marijo, če ozdravi - v treh dneh je bila zdrava. Na Mlinem je neki otrok padel v vodo, bil je že ves otrpel. Mati pa kliče Marijo na pomoč, in deček zopet oživi.

Ker je briksenski škof Kunigl leta 1707 ukazal, naj se pri otoški cerkvi nastavi še en kaplan, je moč sklepati, da je bilo z romarji veliko dela.

Obisk je bil posebno velik ob glavnih praznikih, na Mali Šmaren (8. september), na praznik sv. Ane, sv. Mihaela in sv. Blaža.

Največji shod je bil na Malega Šmarna dan, patrocinij (žegnanje) na Jezeru. Takrat je prišlo na tisoče Slovencev, ne samo iz vse Kranjske, ampak tudi iz sosednjih dežel, Primorske, Koroške in Štajerske. Te dni so na otok prihajali pomagat pri spovedovanju tudi okoliški duhovniki, ki so že dan pred praznikom od 4. ure popoldan do polnoči stregli dušnim potrebam romarjev, na praznik sam pa so bili na voljo že navsezgodaj zjutraj, vse dotlej, dokler je kdo potreboval duhovne pomoči.³⁹

Glavni romarski čas se je začel s šesto nedeljo po veliki noči.⁴⁰ Na ta dan so odprli romanja zvečer z litanijami, blagoslovom in pridigo. Vsako leto na ta dan so na otok prihajali romarji iz Savinjske doline, iz Gornjega grada pa vsako drugo leto.⁴¹ Kaplan je, oblečen v koretelj, pričakal Gornjegrajce na cerkvenem pragu in je dediče Adama Liebreichta iz Gornjega Grada, ki je naložil cerkvi glavnic 15 goldinarjev, ki je prinašala 45 krajcarjev obresti, peljal v cerkev, ter drugi dan maševal za ustanovnika in njegove dediče. Kaplan je imel to obvezo, ker je prejemal obresti te glavnice.⁴²

Nato je trajala glavna doba romanj do praznika sv. Mihaela. Zlasti pa so bili obiskani dnevi patrocinijev, ki jih je bil določil že škof Krištof Ravbar leta 1523. Ob teh dneh so prihajale na otok cele skupine vernikov iz gorenjskih, notranjskih in celo štajerskih župnij.⁴³

Drugi dan prošnjih dni so se na otoku sestajale procesije župnij Bled, Ribno in Bohinjska Bela. V petek pred binkošti je priromala skupina vernikov z Blok, iz Loža in Cerknice. Prejšnji večer so imeli k cerkvi procesijo s prižganimi svečami v rokah. Na binkoštni torek je bil dan romarjev iz gorenjskih župnij. Vsako drugo leto so prišli romarji iz Preddvora in Škofje loke v osmini praznika svetega Rešnjega Telesa. Župljani s Trate, s Poljan, z Javorij in Osilnice so prihajali vsako sedmo leto. Na petek po prazniku svetega Rešnjega Telesa je bila na otoku maša za Žirovničane proti nadlogi črva na polju. Pripeljal jih je in jim tudi maševal brezniški kaplan. Za praznik sv. Janeza Krstnika so bili zaobljubljeni Kamnogoričani, Jeseničani in verniki od Svetega Križa nad Jesenicami. Radovljičane je pripeljal njihov kaplan za praznik sv. Marjete. Na praznik sv. Ane pa so opravili Gorjanci sami svojo zaobljubljeno pobožnost. Velika slovesnost je bila tudi za

Veliki Šmaren (15. avgust), ko je bila ob 10. uri slovesna služba božja in veliki shod. Prav tak shod in taka slovesnost je bila tudi na Roženvensko nedeljo. Na dan sv. Mihaela (29. september) pa se je ob 10. uri vršila zadnja slovesnost, ki jo priredi blejska župnija na jezeru v tekočem letu.⁴⁴ Seveda je prihajalo veliko romarjev tudi iz drugih vasi častit veliko zavetnico.

Čolnarji so vse procesije in romarje prevažali brez plačila. Ko so dobili čolnarsko dovoljenje, so se obvezali, da bodo romarje vozili zastonj na otok in nazaj⁴⁵ (jezero je bilo takrat last cerkve - briksenske škofije). Drugi pa so opravljali to dolžnost tudi zaradi zakupnine cerkvenih rovtov.⁴⁶ Med prevozom procesij na otok se je s plitvic⁴⁷ slišalo petje litanij in Marijinih pesmi.

Ob večjih praznikih, in kadar je bil obisk romarjev večji, je grajski oskrbnik pri prevozu nastavljal stražo zaradi reda in varnosti, baje se je nekaj ljudi že utopilo.⁴⁸

Za romarje je bilo za silo preskrbljeno tudi prenočišče. Najprej je temu namenu služila hiša proštija.⁴⁹ V 19. stoletju pa so priredili za romarje Puščavico. Včasih so romarji prenočevali kar v cerkvi, cele družine so tu spale in molile, vendar pa je grajska oblast leta 1805 prepovedala prenočevanje v cerkvi.⁵⁰ K jezerski Materi so prihajali nemški, italijanski, hrvaški in slovenski romarji. Slovenski so prihajali večinoma po farah in v procesijah, medtem ko so ostali prihajali posamezno ali v manjših skupinah. Navadno so prišli že proti večeru dan prej, ostali na otoku ter celo noč prepevali svete pesmi, zjutraj ob 4. uri so bili pri sv. maši, potem so zopet odpotovali. V poročilu, ki ga je leta 1626 poslala na škofov dvor komisija, ki je imela nalog, pregledati in urediti gospodarstvo in upravo proštije ter blejskega gradu, navaja kaplan Jurij Burnel, ki je prišel s Tirolskega za kaplana k proštiji, da mu je ljubljanski škof dovolil izpovedovati nemške in laške romarje. To dovoljenje je bilo najbrž vezano na osebo. Domači in hrvaški romarji pa so se lahko izpovedovali pri sosednjih cerkvah in duhovnikih.⁵¹

Večinoma so na otok romali preprosti ljudje, ki cerkvi niso mogli dati kaj več kot le majhne zneske miloščine. Kljub temu pa je cerkev zaradi velikega števila romarjev prišla do znatnih vsot denarja.

Marija Prečášena
Ti Kraljica Jezera,
Bodi noč in dan slavljená
Mati našega Boga!
Sredi med vodami zbrala
Sedež svetli si od kdaj,
Da nam milost skazovala,
V varstvu imela bi ta kraj.

O gospa nebes in zemlje
Mati Božje milosti,
Prosi Njega, ki odjemlje
Greh objokanih stvari!
Torej k Tebi, mila Mati!
Čolnič upno nas pelja,-
K Tebi čemo se podati,
Te častiti z dna srca.

Ti pojejo, Te častijo
Serca naše vsaki čas,
Z lin visocih Ti donijo
Zvonov glasi dolj med nas.
V logu slavček ti prepeva,
Ribica v vodi te slavi;
Vse stvarjenje naj odmeva
Tvojo slavo večne dni!

O Marija naj bolj sveta,
Zvesta Mati vernikov,
Ti brez madeža spočeta,
Smili se nas grešnikov!
Vsi v bridkostih in
skušnjavah
K Tebi se zatekamo,
Vsi v nadlogah in težavah
Te pomoči prosimo!

Sprejmi mili rod gorenski
Pod obrambino perot;
Vari narod ves slovenski
Spon pregreh in teme zmot.
Sprosi Mati od Očeta
Vsim Slovanom vere dar,
In ko nam se smert obeta,
Ne zapusti nas nikar.

Jezerski Materi božji so večinoma darovali platno, volno in olje. Begunjski graščaki so morali dajati jezerski cerkvi cent olja na leto.⁵³ Altenburški (družina Zweickel) graščaki pa so vsako leto darovali otoški

cerkvi po 50 funtov olja ali ustrezno vrednost v denarju. To pa zato, ker so pri otoški cerkvi uredili ustanovo - Zweickelovo ustanovo.⁵⁴ Darovi, ki jih je verno ljudstvo darovalo cerkvi, so bili shranjeni v cerkveni zakladnici. Hvaležni romarji so cerkvenemu predstojništvu pošiljali tudi pisne zahvale. Baronica Jožefina Stipssich-Steininger, soproga c.kr. feldmaršallajtnanta, pa je poslala 19. februarja 1862 z Dunaja za cerkev oltarni prt in roket ter pismo, v katerem se zahvaljuje otoški Mariji za ozdravljenje dveh svojih sinov hude bolezni. Za zdravje obeh je molila v otoški cerkvi.⁵⁵

Marijina cerkev na otoku tudi danes sprejema procesije in romarje - zasebnike, ki prihajajo molit, veliko pa je tudi izletnikov, ki jih vabi znameniti blejski otok.

OPOMBE:

1. Zgodnja danica, Ljubljana 4.prosinca 1855, str.4 (glej tudi Linhart, Prešern, etc.). - 2. Zgodnja danica, Ljubljana 4.prosinca 1855, str. 4. - 3. Gornik Franc, Zgodovina blejske župnije, Mohorjeva družba, Celje 1990, str. 149. - 4. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. - 5. Kimavec Frančišek, Bled nekdanj in sedaj, Založila jezerska cerkev, Ljubljana 1908, str. 23. - 6. Kimavec, o.c., str 26. - 7. Škofijski arhiv, fasc. 30, št. 2. Prim. Gruden, o.c., str. 68, op. 3. - 8. Kimavec, o.c., str. 26. - 9. Gornik, o.c., str. 160. - 10. Gornik, o.c., str. 160. - 11. Gornik, o.c., str. 164. - 12. Lavtižar Jožef, Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolice, str. 67-69, Ljubljana 1897. - 13. Jožef II. (1741-1790): v desetih letih vladanja je objavil več kot šesttisoč odlokov, ki zadevajo cerkveno področje. Med drugim je najprej omejil število redovnih novincev, nato pa po letu 1781 razpustil vrsto samostanov, ki niso bili neposredno vključeni v pastoralno, šolsko in socialno delo. Premoženje ukinjenih samostanov je strnil v verski sklad, ki je bil namenjen vzdrževanju duhovnikov in podpori gospodarsko šibkih župnij. Odločanje o zakonskih zadevah je prevzela država, ki je pristojnost cerkvenih sodišč omejila na izrazito notranje cerkvene zadeve. Leta 1783 je Jožef II. razpustil večino bratovščin in njihovo premoženje izročil verskemu skladu. Odpravil je procesije, popoldanske ljudske pobožnosti, vrsto praznikov in božjih poti in celo določil, koliko sveč sme goreti na oltarju (povzeto po: Slovenci v letu 1789, Dolinar France Martin, Cerkevne razmere na slovenskem v obdobju pred francosko revolucijo, str. 39-43, katalog z razstave, ki je bila

v Narodnem muzeju, v Ljubljani 1989). – 14. Ilirske province (1809-1813), ki so ime dobile po antičnih Ilirih so bile dežele (Koroška z Beljakom, Goriška, Trst, Kranjska s Pazinsko grofijo, civilna in vojna Hrvatska, beneška Istra, Dalmacija in Dubrovnik), ki jih je leta 1809 Avstrija odstopila z mirom v Schobrunnu Franciji. Do 1813 je bil sedež provinc v Ljubljani nato pa v Trstu. Kratko obdobje francoske vladavine v Ilirskih provincah je bil poskus, da se modernizira uprava, sodstvo, šolstvo in gospodarstvo. Kar zadeva odnose s Cerkvijo, se Napoleonov sistem ni bistveno razlikoval od sistema Jožefa II. (povzeto po: Napoleonove Ilirske province 1809-1814, Zwitter Fran, Napoleonove Ilirske province, str. 25-36, katalog z razstave v Narodnem muzeju, v Ljubljani 1964). – 15. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo, Novakov akt. – 16. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 17. Dolenc Jože, Slovenski romar, Mohorjeva družba, Celje 1987, str. 225-226. – 18. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 19. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 20. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 21. Mal dr. Josip, Cerkev na blejskem otoku, Zbornik za umetnostno zgodovino IV (1924), str. 148-153. – 22. Kimavec o.c., str. 31. – 23. Ljubljanski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 24. Arhiv Narodnega muzeja v Ljubljani. – 25. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 26. Gornik, o.c., str. 169-170. – 27. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za

blejsko župnijo. – 28. Bled, župnijski arhiv. – 29. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 30. Gornik, o.c., str. 186. – 31. Bled, o.c. – 32. Bled, o.c. – 33. Bled, o.c. – 34. Bled, o.c. – 35. Kuret Niko, Praznično leto Slovencev, II., Družina, Ljubljana 1989, str. 182 (Kuret je pesem prevzel iz: Štrekelj Karel, Slovenske nasodne pesmi I., st. 290, str. 333-334, Ljubljana 1895-1923. – 36. Škofijski arhiv, fascikel 30, št. 2 Prim. Gruden, o.c., str. 68, op. 3. – 37. Kimavec, o.c., str. 27. – 38. Čarman Frančišek, Božja pot Matere božje na Blejskem jezeru, str. 9 - 10, Ljubljana 1896. – 39. Kimavec, o.c., str. 34. – 40. Bled, o.c. – 41. Kimavec, o.c., str. 35. – 42. Bled, o.c. – 43. Gornik, o.c., str. 174. – 44. Kimavec, o.c., str. 36. – 45. To obvezo so izpolnjevali do leta 1948. – 46. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo. – 47. Ime čolnov s katerimi so prevažali romarje do otoka in nazaj. Ime plitvice se je uporabljalo v 19. stoletju, kakor tudi prej in kasneje. Danes se ti čolni imenujejo pletne. – 48. Mal Josip, Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera, Dom in svet, 1917, str. 116-120. – 49. Iz listin v arhivih vidimo, da so v 17. in 18. stoletju so proštijo imenovali gostišče. – 50. Ljubljanski škofijski arhiv, oddelek za blejsko župnijo, Novakov protokol. – 51. Mal, Cerkev na otoku in izsušitev Blejskega jezera, Dom in svet, 1917, str. 116-120. – 52. Zgodnja danica, Ljubljana 1. vinotoka 1866, str. 223-224. – 53. Dolenc, o.c., str. 225-226. – 54. Bled, o.c. – 55. Bled, o.c.

GRADILI SO NOVO CERKEV SV. MARTINA NA BLEDU BOŽO BENEDIK

Ljubljanski škof in poznejši kardinal Missia je leta 1996 poslal na Bled tedanjega šentjakobskega kaplana Janeza Oblaka (1896 - 1933, na Bledu 1863 - 1933) iz Ljubljane z nalogo, da na Bledu zgradi novo cerkev sv. Martina. Janez Oblak se je že pri Šentjakobu izkazal pri gradnji cerkvenega zvonika in popravilu cerkve. Izhajal je iz kmečke družine. Bil je vesten, neugnan delavec, poslušen svojim nadrejenim. Česar se je lotil, je tudi uresničil. Pravi, da ni bil "političen". Zaradi svojih odlik je bil spoštovan tudi pri tedanji gospodi.

Stara cerkev se je zdela res že neprimerna. Stala je nižje, kot je bil nivo zemlje okoli nje in vanjo se je šlo navzdol po stopnicah kakor v kako klet.

Misel, da je z župno cerkvijo potrebno nekaj ukreniti, ni bila nova. Že Simon Peharc, ki je na Bledu župnikoval od 1848 do 1872, si je zadal nalogo, da župnemu patronu postavi novo cerkev. Ni uspel, kot tudi ne njegov naslednik Anton Umek. Več uspeha je imel župnik in dekan Jožef Razboršek. Leta 1885 je pri slavnem dunajskem arhitektu Frideriku baronu Schmidtu, ki se je izkazal že z načrti